

Abdülaziz el-Cezûlî'den nahve dair *el-Cezûliyye* adlı eserini okudu. Benî Zühr ailesinin ilmi mirasına sahip olan ve onu liyakatle temsil eden Ebû Muhammed, gençliğine rağmen Hükümdar Ebû Abdullah Muhammed en-Nâsir'dan büyük saygı görüyordu. Fakat Merakeş'e giderken Selâ şehrinde henüz yirmi beş yaşında iken zehirlenerek öldü. Cenazesi önce oraya gömüldüyse de daha sonra İşbiliye'ye nakledilerek atalarının yanında toprağa verildi. İşbiliye'de yaşayan iki oğlundan Ebû'l-Alâ Muhammed de hekimdi ve Câlî'nûs'un eserlerini incelemişti (İbn Ebû Usaybia, s. 530). Benî Zühr ailesinden ayrıca iki kadın hekimin yetiştiği ve birinin Ebû Bekir el-Hafid'in Ümmü Amr diye anılan kız kardeşi, diğerinin de onun kızı olduğu bilinmektedir. Bunlardan yeğeni Vezir Ebû Zeyd Abdurrahman tarafından kendisiyle birlikte zehirlenmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sâid el-Endelûsî, *Tabakâtü'l-ümem* (nşr. Hayât Bûalvân), Beyrut 1985, s. 169-197; Yâkût, *Mu'cemû'l-üdebâ*, XVII, 218; İbnü'l-Ebbâr, *et-Tekmilâ* (nşr. F. Codera), Madrid 1887, I, 76; II, 616; İbn Ebû Usaybia, *Üyûnû'l-enbâ*, s. 517-530; İbn Hallikân, *Vefeyât*, IV, 436-437; Safe-dî, *el-Vâfi*, IV, 39-43; XIV, 225; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XXI, 324; *Keşfü'z-zunûn*, I, 515; Brockelmann, *GAL*, I, 487, 640; *Suppl.*, I, 889, 890; Ullmann, *Die Medizin*, s. 162-163; a.mlf., *Die Natur und Geheimwissenschaften*, s. 28-29; Sartori, *Introduction*, II, 231-234; Sami Hamarneh, "İbn Zühr Abû Marvân 'Abd al-Malik İbn Abî'l-'Alâ", *DSB*, XIV, 637-639; Abdülhâdî Ahmed el-Hüseyni, *Mezâhirü'n-nehâdî'l-hâdise fi 'ahdi Ya'kûb el-Manşûr el-Muwaħħidî*, Rabat 1403/1983, II, 15-17; Fevzi Sâid İsâ, *İbn Zühr (el-Hafid): Veşâhu'l-Endelûs*, İskenderiye 1983; Muhammed Yahyâ Harrât, "Mine'z-Zehrâvî ilâ İbn Zühr", *Ebhâsü'l-mü'temerî's-seneviyyi's-sâmin li-târihi'l-ülûm 'inde'l-'Arab*, Halep 1984, s. 207-222; Muhammed el-Arabî el-Hattâbî, *et-Tib ve'l-eṭṭibâ' fi'l-Endelûs*, Beyrut 1988, I, 277-317; *Islamic Medicine* (ed. F. Sezgin), Frankfurt 1996, LIV; Mişel el-Hürî, "et-Taṭîf bi'bn Zühr", *MMLADm.*, XLIX/4 (1394/1974), s. 780-823; Carmen Pena – Amador Diaz, "Anatomy of Liver, Spleen and Abdomen, Their Diseases and Treatment in the Kitâb al-Taysir by İbn Zühr (Avenzoar)", *Islamic Medicine*, II, Kuwait 1982, s. 210-217; Muhammed Mecîd es-Sâid, "İbn Zühr el-Hafid el-Endelûsî", *el-Mevrid*, IX/2, Bağdad 1980, s. 11-26; Abdülkerim el-Yâfi, "el-Müdvât ve't-tagziye bi'l-'akâkir", *MMLADm.*, LIX/3 (1404/1984), s. 505-538; Fâzıl es-Sibâi, "Münâkaşa İbn Ebû Uşaybî'a fi ma'kûletih 'amman defe'a İbn Zühr li-te'lîfih Kitâbü't-Taysir", *el-Mecelletü'l-'Arabîyye li's-sekâfe*, sy. 7, Tunus 1404/1984, s. 58-73; a.mlf., "et-Ṭabîbü'l-Endelûsî: 'Abdül'l-Melik b. Zühr min hîlâli kitâbih el-Taysir", *ed-Dâre*, XI/2, Riyad 1406/1985, s. 99-115; Gabriel Colin, "İbn Zühr", *IA*, V/2, s. 838-840; R. Arnaldez, "İbn Zühr", *El²* (İng.), III, 976-979; Ali Refîi – Abdülemîr Selîm, "İbn Zühr", *DMBİ*, III, 630-635.

MAHMUT KAYA

İBN ZÜMREK

(ابن زمرك)

Ebû Abdillâh Muhammed b. Yûsuf
b. Muhammed b. Zümrek
es-Sureyhî (es-Sarihî) el-Girnâtî
(ö. 798/1395 [?])

Endülüs'ü vezir, kâtip ve şair.

14 Şevval 733'te (28 Haziran 1333) Girnata'nın (Granada) kenar mahallelerinden Beyyâzîn'de (Albaicin) doğdu; yoksul bir ailenin çocuğudur. Dedelerinden birinin adı olan Zümrek kelimesini farklı şekillerde (Zemrek, Zümruk, Zimrik, Zemrec, Semrek) tesbit edenler olmuştur. Ancak Nasrî sultanlarından Nâsir-Lidînillâh III. Yûsuf tarafından derlenen *el-Bakîyye ve'l-müdrekin min şî'ri İbn Zümrek* adlı eserin başlığındaki "müdrekin" ile "Zümrek" kelimeleri arasında tam seci bulunduğu düşünülerek söz konusu adın Zümrek şeklinde okunması daha uygun görülmüştür (Ahmed Selîm el-Hımsî, s. 82-84). İbn Zümrek ilk öğrenimini tamamladıktan sonra Girnata'da dil, edebiyat ve dinî ilimleri tahsil etti. Ebû Abdullah Muhammed İbnü'l-Fehhâr, kadî ve şerif Ebû'l-Kâsim Muhammed el-Hüseynî (el-Hasenî) ve Ebû Saîd İbn Lüb'den sarf, nahiv, lugat ve belâgat okudu. Şiir ve nesirde devrin otoritesi kabul edilen Lisânüddin İbnü'l-Hatîb'den edebiyat ve şiir, Ebû Saîd İbn Lüb ve Ebû Ali Mansûr ez-Zevâvî ile *Nefhu't-tîb* müellifi Ahmed b. Muhammed el-Makkarî'nin atası Ebû Abdullah Muhammed el-Makkarî'den fıkıh ve fıkıh usulü, Ebû'l-Berekât İbnü'l-Hâc el-Billîfîki ve İbn Beybeş el-Abderî ile Ebû Abdullah el-Levşî'den hadis, Fas'ın Tilimsân şehirlerinden gelerek Elhamra Sarayı'na imam olan fakih, sûfî ve hatip İbn Merzûk'tan hitabet ve belâgat dersleri aldı. Bu derslerin etkisiyle hocası İbn Merzûk'u ve onun şerhetmeye başladığı Kâdî İyâz'ın *eş-Şifâ'* adlı eserini öven bir methiye yazdı (İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, II, 301; Makkarî, *Nefhu't-tîb*, VII, 165-166). Bu yıllarda Ebû Ca'fer İbnü'z-Zeyyât el-Kelâî ile kardeşi Ebû Mehdî'nin mensup olduğu bir tarikatla intisap etti (İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, II, 301). İbn Zümrek ile üstatları Ebû'l-Kâsim Muhammed el-Hüseynî ve Zâhid Ebû Abdullah el-Makkarî arasındaki yakın ilişkinin oluşmasında onun bu tasavvufî eğiliminin etkisi görülür. Şairin bu döneme ait bazı şiirlerinde rastlanan tasavvufî çeşni de bu yaşantının sonucudur.

Öğrenimini tamamladıktan sonra Endülüs ve Mağrib'de yaygın olan seyahat geleneğine uyarak Fas'a giden İbn Züm-

rek, burada Şerif Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Alvînî et-Tilimsânî'den akfî ilimleri öğrendi (a.g.e., II, 303; Makkarî, *Nefhu't-tîb*, VII, 147). Ebû'l-Hüseyn İbnü't-Tilimsânî'den de hadis rivayet etti. Daha sonra Girnata'ya dönerek sarf, nahiv, lugat, belâgat, aḥbâr, tefsir ve fıkıh dersleri vermeye başladı. Fas Merînî Sultanı Ebû'l-Hasan Ali'nin yakın dostu olan hocası İbn Merzûk vasiyetiyle, o sıralarda sultanın Girnata'ya iltica etmiş olan oğlu Emîr Ebû Sâlim İbrâhim ile tanıştı. Bir süre sonra onun özel kâtibi oldu. Girnata Nasrî (Benî Ahmer) hükümdarlarından Ganî-Billâh zamanında hocası Vezir Lisânüddin İbnü'l-Hatîb'in aracılığıyla kâtip olarak tayin edildi. Zekâsı, hoş sohbeti, siyasî dehası ve methiyeleriyle V. Muhammed'in gözüne giren İbn Zümrek, sultanın ölümüne (793/1391) kadar otuz yedi yıl boyunca onun yanında yer aldı. V. Muhammed, 760 (1359) yılında kardeşi Ebû'l-Velîd II. İsmâil tarafından tahttan indirilince Fas Merînî Sultanı Ebû Sâlim İbrâhim'e sığındı. Birçok devlet erkânı ve âlimle birlikte İbn Zümrek de sultanın maiyetinde Fas'a gitti. Vezir İbnü'l-Hatîb, Fas'ta onlardan ayrılıp Mağrib'in çeşitli şehirlerini dolaşırken İbn Zümrek sultanın yanından ayrılmadı. Sohbetleriyle yalnızlığını gidererek onunla daha sıcak ve güçlü dostluk kurma imkânı buldu. Bu arada Girnata'da iken bir süre kâtipliğini yaptığı yeni Merînî sultanı Ebû Sâlim İbrâhim ve hocası İbn Merzûk ile de ilişkilerini güçlendirdi. Sultan Ebû Sâlim'in kendisine gösterdiği yakınlığa bir methiye yazarak karşılık verdi (İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, II, 227-230; Makkarî, *Nefhu't-tîb*, IV, 683-684). Fas'ta sürgünde iken tahtını gasbeden kardeşi II. İsmâil'i adamları vasiyetiyle öldürten (761/1360) V. Muhammed, onun yerine geçen VI. Muhammed'in (Gâlib-Billâh) 763'te (1362) Girnata'yı terketmesi üzerine yeniden tahtına kavuştu. İbnü'l-Hatîb'i başvezir, İbn Zümrek'i de sır kâtibi olarak tayin etti (a.g.e., IV, 692). İbn Zümrek, bu tarihten itibaren "reis" ve "fakih" unvanlarıyla anılmaya başlandı ve sultan katındaki itibarı arttı. Elhamra Sarayı'nın resmî şairi sıfatını alan şair, V. Muhammed için methiyeler yazmaya devam etti. Sultan, Elhamra Sarayı'nın duvarlarını süsleyen kitâbelerin çoğuna İbn Zümrek'in bu şiirlerinden seçmelerin nakşedilmesini emretti. Bu kitâbelerin bir kısmı zamanımıza ulaşmıştır (Alcantara, s. 121-122; Palencia, s. 141).

İbn Zümrek ile Vezir İbnü'l-Hatîb arasındaki dostluk Şâban 770'e (Mart 1369) kadar devam etti. Vezir İbnü'l-Hatîb'in,

V. Muhammed'i tahttan indirme planları içinde olduğu şâiyası sultanı kuşkulandırdı. İbn Zümrek de sultanın nüfuzuna boyun eğerek onun safında yer aldı. İbnü'l-Hatîb, düşmanlarının körüklemesiyle bu şâyanın kurbanı olacağını hissedince Fas'a kaçarak Merînî Sultanı Ebû'l-Fâris I. Abdülazîz'e sığındı (773/1371). Bu olaydan sonra söylentilerin gerçek olduğuna inanan V. Muhammed onun yerine İbn Zümrek'i vezir tayin etti. Eski vezirini ele geçirip cezalandırmak için de onun iade edilmesini istedi. Bu isteğinin sonuçsuz kalması üzerine Merînî prensleri arasındaki taht mücadelesini körüklemeye başladı. Neticede İbnü'l-Hatîb'in yakalanmasını temin etmek şartıyla Merînî prenslerinden Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Ebû Sâlim'e yardım ederek onun Merînî tahtını ele geçirmesini sağladı (775/1373). İbnü'l-Hatîb'in yakalanması üzerine Gırnata'dan Fas'a giden İbn Zümrek'in başkanlığındaki bir mahkeme heyeti bazı eserlerinde küfür, ilhâd ve zındıklık ifadeleri bulunduğu iddiasıyla onun zindana atılmasına karar verdi. İbnü'l-Hatîb bir süre sonra İbn Zümrek'in adamları tarafından boğularak öldürüldü (Cemâziyelevvel 776 / Ekim 1374). Hocası ve dostu İbnü'l-Hatîb'i ortadan kaldırdıktan sonra Gırnata emirliğinde ikinci adam konumuna yükselen İbn Zümrek hayatının bundan sonraki döneminde başvezir, saray şairi ve resmî el-çi olarak görevlerini sürdürdü.

İbn Zümrek'in uzun süren vezirliği sırasında devlet erkânına karşı takındığı cüretkâr, zalim ve küçümseyici tavırlar kendisinden nefret edilmesine yol açtı. V. Muhammed ölünce yerine geçen oğlu II. Yûsuf tarafından azledilerek Mürsiye (Murcia) zindanında hapsedildi. Yirmi ay kadar zindanda kaldıktan sonra Ramazan 794'te (Ağustos 1392) görevine iade edildi. Birkaç ay sonra vefat eden II. Yûsuf'un yerine sultan olan oğlu VII. Muhammed de İbn Zümrek'i bu olumsuz davranışları yüzünden azletti. Onun bu sıralarda Elhamra Saray Camii ile Mâleka'da (Malaga) verdiği bilhassa tefsir ve fıkıh derslerinin büyük ilgi gördüğü, Gâlib-Billâh VII. Muhammed'in de birçok dersini takip ettiği belirtilmektedir (İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, I, 222; Makkarî, *Nefhu't-tîb*, V, 168). Azlinden bir yıl sonra vezirlik görevine iade edilen İbn Zümrek, devlet erkânına karşı yine sert ve zalimce davranışlarda bulunmaya devam edince sultanın emri üzerine iki oğlu ile birlikte öldürüldü. Bu olayın ne zaman meydana geldiği kesin olarak belli değildir. Bu hususta 790 (1388), 791, 795 (1393) ve

796 tarihleri kaydedilirse de İbn Zümrek'in divanında onun 797 (1394-95) yılında hayatta olduğu belirtilmektedir (*Dîvânü İbn Zümrek el-Endelûsî*, s. 60). Dolayısıyla söz konusu hadisenin 798'de (1395) cereyan etmiş olması kuvvetle muhtemeldir. İbn Zümrek'in öldürülmesinde İbnü'l-Hatîb'in yakınlarının etkisi olduğu anlaşılmaktadır (Makkarî, *Nefhu't-tîb*, III, 99; IV, 693). Nasrî prenslerinden III. Yûsuf, İbn Zümrek'in ölümü üzerine bir mersiye kaleme almıştır (*a.g.e.*, VIII, 164). İbn Zümrek'in öğrencilerine dair kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Gırnata fıkıh usulü âlimi İbrâhim b. Mûsâ eş-Şâtîbî (ö. 790/1388) *el-İfâdât ve'l-inşâdât* adlı eserinde, kitabın beyân ilmine dair olan kısmının "arkadaşımız" dediği İbn Zümrek'ten tuttuğu notlardan oluştuğunu söyler.

İbn Zümrek hakkında ilk kaynak Lisânüddin İbnü'l-Hatîb'in eserleridir. İbnü'l-Hatîb, henüz araları iyi iken telifini tamamladığı *el-İhâta*'sında onu övmüş, Fas'a kaçtıktan sonra kendisine karşı tavır değiştiren öğrencileri Kadî Ahmed b. Ferkûn, Kadî Ebû'l-Hasan en-Nübâhî ve İbn Zümrek hakkında önceden yazdıklarını gözden geçirerek yeniden kaleme aldığı *el-Ketîbetü'l-kâmine*'sinde ona "yalan ve entrikadan yaratılmış, düzenbaz" gibi ağır hakaretlerde bulunmuştur. Bununla birlikte şairliğini, özellikle uzun kasidelerdeki başarısını kabul etmiş ve şiirlerinden birçok parçayı örnek olarak nakletmiştir. İbnü'l-Hatîb'in oğlu Ali b. Lisânüddin de babasının *el-İhâta*'sına yaptığı ilâvede İbn Zümrek'e duyduğu hıncı yansıtmış, onun hakkında babasının söylediği müsbet vasıfların tam aksini söylemiştir.

Methiye, mevlidiye ve müveşşah türü şiirleri, bilhassa uzun kasideleriyle Endülüs edebiyatının büyük şairleri arasında yer alan İbn Zümrek'in şiirleri Nasrî sultanlarından Nâsır-Lidînilâh İakabyyla tanınan III. Yûsuf İbnü'l-Ahmer tarafından derlenerek *el-Bakıyye ve'l-müdrekin min şî'ri İbn Zümrek* adıyla bir divanda toplanmıştır. Son yıllara kadar kayıp olduğu sanılan bu divanı Muhammed Tevfik en-Neyfer adlı Tunuslu bir üniversite öğrencisi dedesi Muhammed en-Neyfer'in özel kütüphanesinde bulmuş ve yeterlik tezi olarak neşre hazırlayıp (1971) daha sonra da yayımlamıştır (Tunus 1984). 4584 beyit ihtiva eden divanda 345 kaside yer almaktadır. Kasidelerin başında yazılış tarihleri ve sebepleriyle kime takdim edildiklerine dair bilgi bulunmaktadır. Bu bilgiler divanı derleyen tarafından kaleme alınmış olmalıdır. Şairin çeşitli eserlerde

dağınık halde bulunan diğer şiirleri de Tevfik en-Neyfer tarafından divanın sonuna eklenmiştir. İbn Zümrek'in günümüze ulaşan şiirleri 7500 beyti aşmaktadır (*Dîvânü İbn Zümrek el-Endelûsî*, s. 63).

Divanı dışında İbn Zümrek'in en çok şiirini ihtiva eden eser Makkarî'nin *Ezhârü'r-riyâz*'ı olup eserde şairin on beş müveşşahı ve 2481 beyti bulunmaktadır. Birçoğu Hz. Peygamber'in methine, ayrıca at ve cihad tasvirlerine dair olması sebebiyle İbn Zümrek'in şiirlerine geniş yer verdiğini söyleyen Makkarî bunları Tilimsân'da gördüğü divandan seçmiş olduğunu belirtir (*Ezhârü'r-riyâz*, II, 11, 21). Makkarî'nin *Nefhu't-tîb*'inde ve Lisânüddin İbnü'l-Hatîb'in başta *el-İhâta*'sı olmak üzere diğer eserlerinde de İbn Zümrek'in şiirlerine dair bol miktarda örnek bulunmaktadır. Bu şiirlerde Endülüs müslümanlarının sosyal ve kültürel durumu, örf ve âdetleri hakkında orijinal bilgiler yer alır.

İbn Zümrek'in övgü, tasvir ve gazel temalarında yoğunlaşan şiirleri klasik tarzdadır. Neo-klasik dönem kasidelerinin özelliklerini yansıtan kasidelerinde genellikle uzun bir nesîbden sonra övgüye geçilir. Ancak Hz. Peygamber'in methine dair kasidelerle dinî bayramlar münasebetiyle nazmedilmiş kasidelerde nesîb kısmı bulunmaz. İbn Zümrek'in şiirlerinde çok sayıda klîşe ifade ve tekrar bulunduğu görülür. Bunun sebebi, III. (IX.) yüzyıldan itibaren saray şairleri arasında gelenek halini alan irticâlen şiir söyleme zârureti ve şairin çok sayıda şiir yazmasıdır. Bilinen on beş müveşşahı ile Endülüs müveşşah şairlerinin önde gelenlerinden olan İbn Zümrek'in bu tür şiirleri, biçim yönünden kasideye yakın olup geleneğin aksine son beyitleri halk dilinden alınmıştır. Tasvir, gazel, özlem, kutlama ve hamriyyât konularında yoğunlaşan bu şiirler, ritim ve müzikalite bakımından diğer şiirlerine göre daha edebî ve orijinaldir.

İbn Zümrek, V. (XI.) yüzyıldan itibaren Mağrib ve Endülüs'te başlayıp yaygınlaşan mevlidiye türünde kasideler de yazmıştır. Hz. Peygamber'in doğum yıl dönümü münasebetiyle sultan saraylarında düzenlenen kutlamalarda saray şairleri tarafından yazılıp okunan bu tür kasidelerde Resûl-i Ekrem övülür ve onun bazı mucizeleri anlatılır. Bu şiirlerin geleneksel övgü kasidelerinden bir farkı da yoğun bir duygu ile nazmedilmiş olmasıdır. VIII. (XIV.) yüzyılda Gırnata krallarının Elhamra Sarayı'nda düzenlediği mevlid kutlamaları ve bu vesileyle nazmedilmiş mevlidiyeler konusunda V. Muhammed

döneminin önemli bir yeri vardır. Bu dönemde Elhamra Sarayı'nda okunmuş çok sayıda mevlidiyeden on birinin zamanımıza ulaştığı bilinmektedir. Bunlardan altısı İbn Zümrek'e aittir. 76-110 beyit arasında değişen bu kasidelerin dördü 765, 767, 768, 769 (veya 770) yıllarındaki mevlid kutlamalarında okunmuştur. İbn Zümrek'in bu tür kasideleri Ahmed Selmi tarafından derlenerek *Les mawlidîyyat d'Ibn Zamrak* adıyla yayımlanmıştır (*Hespérus*, XLIII [Paris 1956], s. 335-435).

Onun şiirlerinin önemli bir kısmını Ganî-Billâh V. Muhammed için nazmettiği kasideler oluşturur. Sultanın yaklaşık otuz yedi yıllık saltanatı boyunca Elhamra Sarayı'nda düzenlenen mevlid, bayram, doğum, sünnet kutlamaları, tebrik ve tâziye gibi çeşitli münasebetlerle İbn Zümrek onun için almış altı kaside kaleme almıştır. 68-146 beyit arasında değişen bayram kasideleri müstakil divan teşkil edecek bir hacme sahiptir. "el-Ganiyyât" adı verilen bu şiirler devrin tarihine, Elhamra Sarayı'nda yaşanan geleneklere ve Merî-nîler'le ilişkilere dair değerli malzeme ihtiva etmektedir.

Endülüş şairleri arasında yine bir gelenek halini alan bahçe, çiçek, gece, mehtap gibi tabiat tasvirleri İbn Zümrek'te de yüksek düzeydedir. Onun başka şairlerde pek rastlanmayan sabah tasvirleriyle karanfil tasvirleri orijinal bulunmuştur. Özellikle Elhamra Sarayı'nın köşkleri, bahçe, çiçek ve fıskiyeleri, sarayda düzenlenen çeşitli tören, şenlik ve kutlamalara ilişkin tasvirleri beğeniyle karşılanmış ve bunların birçoğu V. Muhammed'in emriyle sarayın duvarlarına kitâbe olarak nakşedilmiştir. Bundan dolayı İbn Zümrek "Elhamra şairi" olarak da tanınır (Gomez, *Cinco poetas*, s. 169). Genellikle methiyeleri ve müveşşahları içinde yer alan tasvir parçalarında cihad, savaş ve savaş aletleriyle av, at yarışı tasvirleri ve hamriyyât temalarının yoğunluğu hissedilmektedir.

İbn Zümrek, kasidelerinin girizgâhında yer alan gazellerinde muhayyel sevgililere dair platonik bir aşk terennüm ederek geleneksel kalıpların dışına çıkmıştır. Tasavvufi şiirler de nazmeden İbn Zümrek bu şiirlerinde Allah'a tâzim, Hz. Peygamber'i medih, cihad gibi konuları işlemiş, bu vesileyle Kur'an'dan bol miktarda iktibas yapmıştır. Az sayıdaki mersiyelerinde tâziyeden çok ölen kişinin erdemlerinin sayıldığı övgü karakteri ağır basar. Methiyelerinin sonunda yer alan fahriyelerinde de sadece sanatı ve şiirleriyle övüldüğü görülür. Genellikle şiirlerinde

lafız sanatlarından cinasın, mânâ sanatlarından ise istiare ve tevriyelerin bulunduğu görülür.

İbn Zümrek'in resmî ve özel mektuplarından sadece birkaçı zamanımıza ulaşmıştır. Lisânu'ddîn İbnü'l-Hatib ile İbn Haldûn'a yazdığı bu mektupların (İbn Haldûn, *et-Ta'rif*, s. 290-298; Makkarî, *Nefhu't-îb*, VII, 458-460) baş tarafında yer alan övgü ve tâzim kısmı sanatlı, talep kısmı ise düz nesirle ifade edilmiştir. Zorlama secilerin yer aldığı mektupları şiirleri kadar başarılı değildir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ibn Zamrak, *Les mawlidîyyat d'Ibn Zamrak* (nşr. Ahmed Selmi, *Hespérus*, XLIII, Paris 1956 içinde), s. 335-435; İbn Hâtîme, *Divân* (nşr. M. Rıdvân ed-Dâye), Dimaşk 1399/1978, neşredenin girişi, s. 8, 17, 19, 24-25, 33, 36, 37, 42, 48; İbnü'l-Hatib, *el-İhâta*, I, 222; II, 221, 227-230, 300-314; a.mlf., *el-Ketibetü'l-kâmine* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1983, s. 282-288; a.mlf., *el-Lemha'tü'l-bedriyye fi'd-devleti'n-Naşriyye*, Beyrut 1400/1980, s. 126, 130; ayrıca bk. neşredenin girişi, s. 10; a.mlf., *Müşâhedât* (nşr. Ahmed Muhtâr el-Abbâdî), İskenderiye 1983, s. 143; a.mlf., *A'mâlû'l-a'îlâm* (nşr. E. Lévi-Provençal), Beyrut 1956, s. 78-80; İbrâhîm b. Mûsâ eş-Şâtîbî, *el-İfâdât ve'l-inşâdât* (nşr. Muhammed Ebü'l-Ecfân), Beyrut 1406/1986, s. 157-158; İbnü'l-Ahmer, *Neşiru ferâ'idü'l-cümân* (nşr. M. Rıdvân ed-Dâye), Beyrut 1967, s. 327-329; a.mlf., *Meşâhîrû's-su'arâ'* (nşr. M. Rıdvân ed-Dâye), Beyrut 1406/1986, s. 151-154; İbn Haldûn, *el-İber*, VII, 444, 457-460; a.mlf., *et-Ta'rif*, Kahire 1979, s. 263-265, 268-274, 290-298; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, IV, 312-313; İbnü'l-Kâdî, *Cezvetü'l-iktibâs*, Rabat 1973, I, 132; Ahmed Bâbâ et-Tinbüktî, *Neylû'l-ibtihâc* (İbn Ferhûn, *ed-Dibâcû'l-müzeheb* içinde), Kahire 1329, s. 282-283; Makkarî, *Ez-hârû'r-riyâz* (nşr. Mustafa es-Sekkâ v.dğr.), Kahire 1358/1939, I, 59-60; II, 7-206; ayrıca bk. tür.yer.; a.mlf., *Nefhu't-îb*, III, 99; IV, 683-684, 692, 693; V, 134-135, 168; VII, 147, 165-166, 458-460; VIII, 164, 170; E. Lafuenta y Alcantara, *Inscripciones arabes de Granada*, Madrid 1859, s. 121-122; E. G. Gomez, "Ibn Zamrak, el-Poeta de la Alhambra", *Cinco poetas musulmanes*, Madrid-Buenos Aires 1944, s. 169-271; a.mlf., *eş-Şi'rû'l-Endelûsî* (trc. M. Abdülhâdî Şuayra), Kahire 1951, s. 70; a.e. (trc. Hüseyin Münis), Kahire 1952, s. 32, 38, 40; a.mlf., *Ma'a şu'arâ'ti'l-Endelûs ve'l-Mütenebbî* (trc. Tâhîr Ahmed Mekki), Kahire 1406/1985, s. 160-242; Brockelmann, *GAL*, II, 336; *Suppl.*, II, 370; A. R. Nykl, *Hispano-Arabic Poetry*, Baltimore 1946, s. 366-370; M. Abdullah İnân, *el-Âşârû'l-Endelûsiyye'tü'l-bâkiye*, Kahire 1381/1961, s. 198, 199, 202, 203; a.mlf., *İbn Haldûn*, Kahire 1991, s. 59-60; E. Lévi-Provençal, *Muḥâdârât* (trc. M. Abdülhâdî Şuayra), Kahire 1951, s. 70; A. G. Palencia, *Târîhu'l-fikri'l-Endelûsî* (trc. Hüseyin Münis), Kahire 1955, s. 139-141; J. T. Monroe, *Hispano-Arabic Poetry*, London 1974, s. 346; R. Blachère, *Analecta*, Damas 1975, s. 499-520; a.mlf., "el-Vezîrû's-şâfir İbn Zümruk ve ârâ'uh" (trc. Muhammed el-Ucymî), *Havliyyâtü'l-Câmi'ati'l-Tûnisiyye*, XXV, Tunus 1986, s. 131-156; (asl: "Le vizir-poète Ibn Zumruk...", *An-*

nales de l'institut d'études orientales, II, Algier 1936, s. 292-312); Şevkî Dayf, *el-Fen ve mezâhibüh*, Kahire 1976, s. 453; İhsan Abbas, *Târîhu'l-edebî'l-Endelûsî*, Beyrut 1985, s. 215, 250-251; Ahmed Selim el-Hımsî, *Ibn Zümrek el-Gurnâfi: şîretüh ve edebüh*, Beyrut 1985; Ahmed Muhtâr el-Abbâdî, *Dirâsât fî târîhi'l-Mağrib ve'l-Endelûs*, İskenderiye, ts. (Müessesetü şebâbi'l-câmîa), s. 131, 229, 235, 242, 399, 428, 454; *Divânü İbn Zümrek el-Endelûsî* (nşr. M. Tefvîk en-Neyfer, *Mecelletü Dirâsât Endelûsiyye*, sy. 18, Tunus 1418/1997 içinde), s. 58-64; F. de la Graja, "Ibn Zamrak", *EP*² (Fr.), III, 997.

İSMAİL DURMUŞ

İBN ZÜNBÜL (ابن زنبول)

Ahmed b. Ebi'l-Hasen Ali
b. Nüriddin Ahmed er-Remmâl
el-Mahallî eş-Şâfî
(ö. 960/1553'ten sonra)

Mısırlı saray müneccimi
ve tarihçi.

Doğduğu veya yaşadığı yer olması itibarıyla Aşağı Mısır'da bulunan Mahalle'ye izâfetle Mahallî nisbesiyle veya remil ilmindeki mahareti dolayısıyla Remmâl unvanıyla anılırsa da daha ziyade babası Ali Zünbül'e nisbetle İbn Zünbül olarak tanınır. Remilî iyi bildiği için Memlûk Sultanı Kânu Gavrî'nin (1501-1516) sarayında müneccimlik görevine getirilen İbn Zünbül, Mercidâbık ve Ridâniye savaşlarıyla

İbn Zünbül'ün *el-Kânûn fi'd-dünyâ* adlı eserinin ilk sayfası (TSMK, Revan Köşkü, nr. 1638)

